

การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วม
หมู่บ้านเปียงหลวง ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่
Participatory Development of Community-Based Tourism Potential in Piang
Luang Village, Piang Luang Subdistrict, Wiang Haeng District,
Chiang Mai Province

โฆษิต ไชยประสิทธิ์

Khosit Chaiprasit

สังกัด: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Affiliation: faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

Author E-Mail: khosit_cha@cmru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ปัญหาการท่องเที่ยวชุมชนหมู่บ้านเปียงหลวงแบบมีส่วนร่วม 2) ศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน 3) ศึกษารูปแบบการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน และ 4) ประเมินผลโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว พื้นที่ศึกษาคือบ้านเปียงหลวง การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักใช้วิธีการแบบเจาะจง จำนวน 80 คน ประกอบด้วย 1) ผู้นำชุมชนและแกนนำท้องถิ่น 2) เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) ผู้ประกอบการและวิสาหกิจชุมชน และ 4) เยาวชนและประชาชนทั่วไป เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ ข้อมูลที่ได้ถูกวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม เพื่อสังเคราะห์เป็นแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผลการวิจัยพบว่า

- 1) พื้นที่บ้านเปียงหลวงมีทุนทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่นแต่ยังเผชิญข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐาน การจัดการความรู้ และบุคลากร
- 2) การพัฒนาที่ยั่งยืนควรดำเนินการแบบบูรณาการทั้งด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร การยกระดับมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาทักษะคนในชุมชน และการสร้างผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีคุณภาพ
- 3) โครงการต้นแบบที่เกิดขึ้นประกอบด้วยกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ การเผยแพร่อาหารพื้นถิ่น และการพัฒนาทักษะสื่อสารภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านเยาวชน
- 4) การติดตามและประเมินผลร่วมกับภาคประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสะท้อนให้เห็นว่าโครงการเหล่านี้ช่วยยกระดับการท่องเที่ยว เพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจ และสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น

คำสำคัญ: 1. การท่องเที่ยวโดยชุมชน; 2. การมีส่วนร่วมชุมชน; 3. หมู่บ้านเปียงหลวง

ABSTRACT

This research aims to 1) analyze the problems of community tourism in Ban Piang Luang village through participatory research, 2) study the feasibility of community tourism promotion projects and activities, 3) study the models for implementing community tourism promotion projects and activities, and 4) evaluate the effectiveness of community tourism promotion projects and activities. The study area is Ban Piang Luang. The research is qualitative, using participatory action research methodology. A purposive sampling method was used to select 80 key informants, comprising: 1) community leaders and local representatives, 2) government and local administrative organization officials, 3) entrepreneurs and community enterprises, and 4) youth and people. Research tools included in-depth interviews, focus group discussions, group discussions, and observation. The data obtained were analyzed using descriptive analysis and environmental analysis to synthesize guidelines for cultural tourism development.

The research findings revealed that:

1) Ban Piang Luang possesses unique cultural capital, lifestyles, and natural resources but faces limitations in infrastructure, knowledge management, and personnel.

2) Sustainable development should be implemented in an integrated manner encompassing resource conservation, upgrading tourist attraction standards, developing community skills, and creating quality local products.

3) Developed model projects include promoting cultural and historical tourism and disseminating local cuisine. And the development of skills in communicating local wisdom through youth.

4) Monitoring and evaluation in collaboration with the public and relevant agencies reflects that these projects help to enhance tourism, increase economic opportunities, and create pride in local identity.

Keywords: 1. Community - Based tourism; 2. Community participation; 3. Piang Luang village

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย โดยมีบทบาททั้งในการสร้างรายได้ กระจายโอกาสทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมอัตลักษณ์วัฒนธรรม และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยในปี 2023 ประเทศไทยต้อนรับนักท่องเที่ยวต่างชาติกว่า 28 ล้านคน และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็นกว่า 35 ล้านคนในปี 2024 ซึ่งเป็นตัวเลขที่สะท้อนถึงศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของประเทศและความสำคัญต่อเศรษฐกิจโดยรวม (Tourism Authority of Thailand, 2024a, 2024b) ปรากฏการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวไม่เพียงเป็นเครื่องมือสร้างรายได้ แต่ยังเป็นกลยุทธ์สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในยุคโลกาภิวัตน์ที่ให้ความสำคัญกับความยั่งยืนและประสบการณ์เชิงคุณค่า แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT)

ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นในฐานะกลไกที่เปิดโอกาสให้คนในพื้นที่มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว บริหารจัดการ และได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากกิจกรรมการท่องเที่ยว (Chatkaewnapanon & Arphattananon, 2022; United Nations Development Programme Thailand, 2023) CBT จึงกลายเป็นแนวทางที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานราก สร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น และกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือภายในชุมชนอย่างยั่งยืน

จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภาคเหนือ มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามากว่า 10 ล้านคนต่อปี และเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม (World Bank, 2024) อย่างไรก็ตาม พื้นที่ชายแดนและพื้นที่รอง เช่น ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง กลับยังไม่ได้รับการ พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ แม้จะมีจุดแข็งด้านทุนทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตชนเผ่า และภูมิทัศน์ธรรมชาติ ปัญหา ด้านโครงสร้างพื้นฐาน การสื่อสาร การบริหารจัดการ และการขาดแคลนบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ยังคงเป็น อุปสรรคสำคัญต่อการต่อยอดศักยภาพของพื้นที่ ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนที่ยังคงเผชิญกับความ ยากจน ขาดโอกาสทางการศึกษา และช่องทางสร้างรายได้ที่จำกัด

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ชายแดนบ้านเปียงหลวงผ่าน กระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อทำความเข้าใจสภาพปัญหาและข้อจำกัด วิเคราะห์ความเป็นไปได้ของโครงการและ กิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ศึกษารูปแบบการดำเนินงานที่สามารถขับเคลื่อนการท่องเที่ยวได้อย่าง ยั่งยืน และประเมินผลลัพธ์เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายที่จะช่วยยกระดับรายได้ กระจายโอกาสทาง เศรษฐกิจ อนุรักษ์อัตลักษณ์ท้องถิ่น และสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเองของพื้นที่ชายแดนในระยะยาว

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านเปียงหลวงแบบมีส่วนร่วม
2. เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน
3. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน
4. เพื่อศึกษาการประเมินผลโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นกรอบแนวทางหลักในการศึกษา เนื่องจาก PAR เป็น กระบวนการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะผู้ร่วมวิจัย ตั้งแต่กระบวนการระบุปัญหา วิเคราะห์ สถานการณ์ วางแผน ดำเนินงาน ไปจนถึงการติดตามและประเมินผล ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างนักวิจัยและชุมชน เกิดความเข้าใจบริบทอย่างลึกซึ้ง และนำไปสู่การคิดแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนได้ ด้วยตนเองในระยะยาว (ชอบ เข้มกลัด และ โกวิท พวงงาม, 2547)

1. กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้รับการคัดเลือกแบบ เจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ข้อมูลที่ครอบคลุมทุกมิติของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและ สะท้อนภาพรวมของบริบทพื้นที่ได้อย่างลึกซึ้ง ประกอบด้วย

1.1 ประชาชนในพื้นที่ จำนวน 30 คน เป็นกลุ่มที่มีประสบการณ์ตรงกับผลกระทบจากการ พัฒนาการท่องเที่ยว สามารถถ่ายทอดข้อมูลด้านวิถีชีวิต ความต้องการ และปัญหาที่แท้จริงของชุมชน

1.2 ผู้ประกอบการรายย่อยและสมาชิกวิสาหกิจชุมชน จำนวน 20 คน เป็นกลุ่มที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจและห่วงโซ่การท่องเที่ยว สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ บริการ รายได้ และความท้าทายเชิงธุรกิจ

1.3 ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยว เช่น ไกด์ท้องถิ่น ผู้นำกลุ่ม และตัวแทนองค์กรภาคประชาสังคม จำนวน 20 คน เป็นกลุ่มที่มีบทบาทด้านการบริหารจัดการกิจกรรมท่องเที่ยวโดยตรง มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ในการวางแผน การดำเนินงาน และการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว

1.4 เจ้าหน้าที่ภาครัฐและฝ่ายความมั่นคง เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบลเปียงหลวงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 10 คน เป็นกลุ่มที่มีหน้าที่กำหนดนโยบาย สนับสนุนทรัพยากร และมีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐาน ความปลอดภัย และความมั่นคงของพื้นที่

2. เครื่องมือวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย

2.1 แนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Guide) สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลบริบท สภาพปัญหา และข้อเสนอแนะแบบละเอียด

2.2 แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการท่องเที่ยวชุมชน (SWOT Analysis)

2.3 แบบสังเกตการณ์ (Observation Checklist) เพื่อเก็บข้อมูลเชิงพฤติกรรม บริบททางสังคม และสภาพแวดล้อม

2.4 เวทีประชาคมและการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อร่วมกันสังเคราะห์แนวทาง โครงการ และกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้ TOWS Matrix

3. ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ดำเนินการเป็น 3 ระยะ ดังนี้

3.1 ระยะเตรียมการวิจัย (Pre-Research Phase) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ สำรวจบริบททางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ สร้างความสัมพันธ์กับผู้นำและประชาชน และสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.2 ระยะดำเนินการวิจัย (Research Phase) ดำเนินการสัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ วิเคราะห์สภาพปัญหา กำหนดแผนและแนวทางการพัฒนา และดำเนินกิจกรรมตามแผน พร้อมสะท้อนผลและปรับปรุงร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

3.3 ระยะติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation Phase) ประเมินความก้าวหน้า และประสิทธิภาพของโครงการ ประเมินผลลัพธ์และผลกระทบต่อชุมชน และสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม การสังเกต และเวทีประชาคม ถูกนำมาวิเคราะห์โดยใช้วิธี การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และ การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เพื่อจัดหมวดหมู่ ประเด็นหลัก และตีความข้อมูลเชิงลึก ก่อนจะสังเคราะห์เป็นแนวทาง โครงการ และกิจกรรมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ชายแดนบ้านเปียงหลวง

ผลการวิจัย

การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วม หมู่บ้านเปียงหลวง ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ตามวัตถุประสงค์การวิจัย มีดังนี้

1. วิเคราะห์ปัญหาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านเปียงหลวงแบบมีส่วนร่วม

จากการประชุมกลุ่มกลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ นายกอบต.เปียงหลวง เจ้าหน้าที่อบต. ผู้นำหมู่บ้าน (กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน) แกนนำกลุ่มชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและเป้าหมายการท่องเที่ยวชุมชน ผลการประชุมวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยการท่องเที่ยวชุมชนเปียงหลวง พบว่า ชุมชนเปียงหลวงมี ศักยภาพเด่นด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้วยความหลากหลายของ วัฒนธรรมชนเผ่า และศาสนสถานศิลปะไทใหญ่ที่งดงาม อาทิ วัด โบสถ์ สถูป เจดีย์ และภาพเขียนฝาผนัง ชุมชนยังเพียบพร้อมด้วย สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน ได้แก่ ตลาดสด ร้านค้า ร้านอาหารพื้นเมือง ร้านกาแฟ ที่พักหลากหลายรูปแบบ (โรงแรม โฮมสเตย์) และร้านจำหน่ายสินค้าชุมชนราคาประหยัด นอกจากนี้ ผู้คนที่เป็นมิตรและเอื้อเฟื้อ สร้างบรรยากาศที่น่าประทับใจ การมีตู้ ATM และ ที่ตั้งติดชายแดนเมียนมาร์ ยังเป็นปัจจัยเสริมที่เอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและการค้าชายแดนในอนาคต

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการท่องเที่ยวยังเผชิญกับ จุดด้อยหลายประการ ที่จำเป็นต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน ได้แก่ เส้นทางคมนาคมชำรุด และ แหล่งท่องเที่ยวทรุดโทรมขาดการดูแล ปัญหาสำคัญคือ การขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูล และการจัดการความรู้ชุมชนที่ไม่เป็นระบบ เช่น วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ ส่งผลให้ไม่สามารถนำเสนอคุณค่าของชุมชนได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ยังมี ปัญหาบุคลากร อาทิ การขาดไกด์ท้องถิ่น และการพัฒนาศักยภาพคนในชุมชน (เด็ก เยาวชน ผู้ประกอบการรุ่นใหม่) ที่ไม่ต่อเนื่อง รวมถึงการขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งนำไปสู่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณ และที่น่ากังวลคือ ชุมชนยังไม่เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการท่องเที่ยว อย่างแท้จริง อีกทั้ง สัญญาณโทรศัพท์ครอบคลุมพื้นที่เพียงร้อยละ 30 ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการสื่อสาร

สรุปการวิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อยการท่องเที่ยวชุมชน แสดงให้เห็นว่าเปียงหลวงมีต้นทุนทางวัฒนธรรม และทรัพยากรที่แข็งแกร่ง แต่จำเป็นต้องเร่งแก้ไขปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน การจัดการข้อมูล การประชาสัมพันธ์ และการสร้างความตระหนักรู้ในชุมชน เพื่อให้การท่องเที่ยวเติบโตอย่างยั่งยืน

2. ความเป็นไปได้ของโครงการและกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน

จากการระดมแนวคิดแกนนำชุมชนในระดับต่างๆ หน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบโดยตรงต่อการพัฒนาท่องเที่ยวก็คือองค์การบริหารส่วนตำบลเปียงหลวง ซึ่งได้วางแผนเชิงรุกเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยผสานการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างบูรณาการ ดังนี้

2.1 การพัฒนาศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม: แผนนี้มุ่งเน้นการ พลิกฟื้นและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเป็นรากฐานของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยจะมีการปรับปรุงภูมิทัศน์และเส้นทางท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีอยู่ให้พร้อมใช้งาน พร้อมส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับอาชีพการเกษตรในพื้นที่ตามวิถีชีวิตชุมชน นอกจากนี้ ยังส่งเสริมการปลูกต้นไม้ทั้งไม้ยืนต้น ไม้ดอก และไม้ประดับภายในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเปียงหลวง เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวและความร่มรื่น ที่สำคัญคือการสร้างจิตสำนึก ให้ประชาชนรักและช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการรับผิดชอบดูแล

2.2 การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว: แผนนี้ครอบคลุมการยกระดับมาตรฐานและขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยวในหลายมิติ เริ่มจากการส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนการท่องเที่ยว และเร่งรัดการปรับปรุงมาตรฐานด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ความปลอดภัย และสุขอนามัยอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้จะมีการพัฒนา บูรณะ และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ศาสนสถานและวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม พร้อมส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มีศักยภาพและสามารถเชื่อมโยงธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม

รวมถึงวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างลงตัว นอกจากนี้ ยังส่งเสริมและสนับสนุนตลาดนักท่องเที่ยวทั้งภายในพื้นที่ และภายในจังหวัด ตลอดจนส่งเสริมกิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวที่สำคัญคือการผลักดันความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ รวมถึงพัฒนาด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ เพื่อยกระดับแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง

2.3 เป้าหมายการท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลเปียงหลวง: อบต. เปียงหลวงได้กำหนดเป้าหมายร่วมกันกับประชาชนเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวสู่ความสำเร็จ โดยมุ่งหวังให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติเพิ่มขึ้น และต้องการให้ตำบลเปียงหลวงเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตรอย่างเต็มรูปแบบ ที่สำคัญคือต้องการให้คนในตำบลมีแหล่งรายได้ทางการท่องเที่ยวเสริม และให้นักท่องเที่ยวประทับใจในสินค้าและบริการของคนในชุมชน นอกจากนี้ ยังอยากให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และอยากให้แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลเป็นที่รู้จักไปทั่ว ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมเยาวชนคนรุ่นใหม่ในการอนุรักษ์ เห็นคุณค่าวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา และอัตลักษณ์ท้องถิ่นของตน

2.4 การพัฒนาคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานของชุมชน: การเน้นย้ำถึงความสำคัญของการ พัฒนาคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานของชุมชนก่อนที่จะก้าวไปสู่การพัฒนาในด้านอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติด้านสิ่งแวดล้อมที่ประชาชนต้องการเห็นความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในชุมชนเหมือนในอดีต และอยากให้ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ส่วนในมิติด้านเศรษฐกิจนั้น มุ่งหวังให้คนในท้องถิ่นมีงานทำ เศรษฐกิจในชุมชนดี ไม่มีปัญหาทางสังคม และคนในชุมชนมีความสุข รวมถึงอยากให้ชุมชนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั่วไป การบูรณาการแผนงานเหล่านี้จึงสะท้อนถึงวิสัยทัศน์ของเปียงหลวงในการสร้างการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งไม่เพียงแต่ดึงดูดผู้มาเยือน แต่ยังคงรักษาและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนไปพร้อมกัน

3. รูปแบบการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน

การวิจัยการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วม หมู่บ้านเปียงหลวง มีกิจกรรมดำเนินการ ดังนี้

3.1 โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนและประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านหลักแต่ง โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชน ดังนี้

1) กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภูมิปัญญาผ้าไทใหญ่เปียงหลวง ชุมชนบ้านหลักแต่ง โดยแบ่งกิจกรรมเป็น กิจกรรมฐานความรู้ภูมิปัญญาการผลิตผ้าไทใหญ่ขั้นตอนต่างๆ ได้แก่ ฐานสร้างแพทเทิร์น ฐานตัดผ้าตามแพทเทิร์น ฐานเย็บผ้า ฐานตัดผ้า ฐานทำกระดุม

2) กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ชุมชน การติดตั้งป้ายประชาสัมพันธ์ แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ไทยใหญ่ หอศิลป์ เจ้ากองเจียง ชนะศึก โดยจัดตั้งไว้หน้าที่พิพิธภัณฑสถานไทยใหญ่หอศิลป์เจ้ากองเจียง ชนะศึก วีรบุรุษของชาวไทใหญ่บ้านเปียงหลวง

3) กิจกรรมการส่งเสริมท่องเที่ยวภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นบ้านเปียงหลวง โดยดำเนินการติดตั้งป้ายร้านอาหารในชุมชน เพื่อประชาสัมพันธ์ร้านอาหารท้องถิ่นของชาวไทใหญ่ จินยูนาน อาหารพื้นเมือง ฯลฯ แก่ นักท่องเที่ยวที่สนใจลิ้มลอง

3.2 โครงการอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่เยาวชน

โดยดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่เยาวชนเป็น young youtuber, young tiktoker วัตถุประสงค์ของกิจกรรม ได้แก่ 1) การอบรมเชิงปฏิบัติการแก่เด็กและเยาวชน โดยใช้เทคโนโลยี และการสื่อสารในยุคดิจิทัลเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างการเรียนรู้ 2) เพื่อสร้าง young youtuber, young tiktoker ในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น หัวข้อในการจัดทำคลิปวิดีโอ ได้แก่ เรื่องเล่า, วัฒนธรรม

ประเพณี ภูมิปัญญาในชุมชน ฯลฯ โดยนักเรียนโรงเรียนเปียงหลวง พร้อมเผยแพร่ลงในสื่อสังคมออนไลน์ facebook ที่นี้เวียงแหง ผลจากการดำเนินการมีนักเรียนในโรงเรียนเปียงหลวงเข้าร่วมการอบรม จำนวน 30 คน โดยมีกิจกรรมให้นักเรียนรวมกลุ่มกันประมาณ 3- 4 คน เพื่อจัดทำคลิปในหัวข้อดังกล่าว และส่งผลงานมายังเจ้าหน้าที่แอดมินเพจที่นี้เวียงแหง เพื่อประชาสัมพันธ์ในเพจเฟซบุ๊กที่นี้เวียงแหงต่อไป จำนวนที่ส่งมีอยู่ด้วยกัน 14 คลิปวิดีโอ

4. การประเมินผลโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน

การดำเนินติดตามและประเมินผลโครงการและกิจกรรม โดยวัดผลสำเร็จของโครงการและกิจกรรมตามแผนงาน โดยเชิญภาคประชาชน แกนนำชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน ครู ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มเกษตรกร กลุ่มผู้ประกอบการด้านอาหาร ที่พักโรงแรม กลุ่มเยาวชน ฯลฯ มาประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกันเพื่อสรุปโครงการ และร่วมประเมินผลกิจกรรมโครงการที่ผ่านมา รวมถึงข้อเสนอแนะเพื่อนำไปพัฒนาโครงการต่อไป ดังนี้

การติดตามและประเมินผลโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนเปียงหลวง โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนเปียงหลวงได้ริเริ่มกิจกรรมหลากหลายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านคนรุ่นใหม่ การติดตามและประเมินผลกิจกรรมโครงการที่ผ่านมาจะช่วยให้เห็นความก้าวหน้าและประสิทธิภาพของแต่โครงการ ดังนี้

โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านหลักแตง

1) กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภูมิปัญญาผ้าไทใหญ่เปียงหลวง ชุมชนบ้านหลักแตง: โครงการได้จัดฐานความรู้ครบวงจร (สร้างแพทเทิร์น, ตัดผ้า, เย็บผ้า, ทำกระดุม) ซึ่งเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและเข้าใจกระบวนการอย่างใกล้ชิด อย่างไรก็ตาม ควรประเมินจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมแต่ละฐานและความพึงพอใจ เพื่อวัดผลกระทบต่อการรับรู้และรายได้

2) กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ชุมชน: การติดตั้งป้ายประชาสัมพันธ์ แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ไทยใหญ่ หอศิลป์ เจ้าอนเงิน ชนศึก มีการติดตั้งป้ายที่หน้าพิพิธภัณฑ์ไทใหญ่หอศิลป์เจ้าอนเงิน ซึ่งช่วยเพิ่มจุดสนใจและแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ ควรประเมินการเข้าถึงข้อมูลของนักท่องเที่ยว เช่น จำนวนผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ที่เพิ่มขึ้นหลังติดตั้งป้าย และความน่าสนใจของเนื้อหาป้าย

3) กิจกรรมการส่งเสริมท่องเที่ยวภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นบ้านเปียงหลวง: โครงการได้ติดตั้งป้ายร้านอาหารในชุมชนเพื่อประชาสัมพันธ์อาหารไทใหญ่ จินยูนาน และอาหารพื้นเมืองต่างๆ ควรสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับความหลากหลายและรสชาติของอาหาร รวมถึงผลกระทบต่อรายได้ของร้านค้าในชุมชน

4) โครงการอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่เยาวชน (Young YouTuber, Young TikToker) เป้าหมายกิจกรรมเพื่ออบรมให้เด็กและเยาวชนใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือเรียนรู้ และสร้าง Young YouTuber/TikToker เพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีนักเรียนโรงเรียนเปียงหลวงเข้าร่วมอบรม 30 คน แสดงถึงความสนใจที่ดี นักเรียนรวมกลุ่มกันจัดทำคลิปวิดีโอ 14 คลิป เกี่ยวกับเรื่องเล่าวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาในชุมชน และเผยแพร่ลงในเพจ Facebook "ที่นี้เวียงแหง" อย่างไรก็ตาม ควรประเมินยอดวิวและการมีส่วนร่วม (like, comment, share) ของแต่ละคลิปวิดีโอ เพื่อวัดประสิทธิภาพการประชาสัมพันธ์และการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงคุณภาพของเนื้อหาในแง่ของความน่าสนใจและความถูกต้อง นอกจากนี้ ควรมีแผนสนับสนุนเยาวชนกลุ่มนี้อย่างต่อเนื่อง และขยายผลไปยังเยาวชนกลุ่มอื่น ๆ เพื่อสร้างความต่อเนื่องของกิจกรรม

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมที่ผ่านมาแสดงถึงความมุ่งมั่นและทิศทางการพัฒนาที่ถูกต้อง แต่ยังคงต้องการการดำเนินงานที่ต่อเนื่องเพื่อแก้ไขจุดอ่อนและยกระดับศักยภาพที่แท้จริงของเปียงหลวง ด้านข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาโครงการ ผู้เข้าร่วมประชุมได้ให้ข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) เร่งรัดและขยายผลโครงสร้างพื้นฐาน โดยการเพิ่มงบประมาณสนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาและปรับปรุงเส้นทางสัญจรให้ได้มาตรฐาน รวมถึงขยายทางถนนและเพิ่มแสงสว่าง และเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะ (ห้องน้ำ, ที่จอดรถ) ยกระดับมาตรฐานที่พัก และขยายสัญญาอนุญาตให้ครอบคลุมพื้นที่

2) เสริมสร้างศักยภาพบุคลากรและการมีส่วนร่วม โดยการสนับสนุนการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวและส่งเสริมภาษาต่างประเทศ (อังกฤษ/จีน) แก่คนในชุมชน การจัดอบรมและถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อเตรียมความพร้อมของคนในชุมชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างจริงจังและสร้างกลไกที่ชัดเจน และเสริมสร้างความสามัคคีและความร่วมมือภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

3) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ดังนี้ อนุรักษ์และพัฒนาแหล่งต้นน้ำธรรมชาติพร้อมรณรงค์เผาป่า มีการบังคับใช้กฎหมายอุทยานอย่างจริงจังและเด็ดขาด รวมถึงการรักษาและส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมชุมชนซึ่งเป็นอัตลักษณ์สำคัญ

4) การตลาดและการเชื่อมโยงเครือข่าย ด้วยวิธีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องโดยใช้สื่อและเทคโนโลยีทันสมัย การจัดทำปฏิทินการท่องเที่ยวชุมชนตลอดทั้งปีและจัดโครงการถอดองค์ความรู้การท่องเที่ยว การพัฒนาและเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเกี่ยวกับอำเภอใกล้เคียง (เช่น เมืองคอง, ปาย, ห้วยลึก) ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวให้มีความโดดเด่นและปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยวให้สะอาด สวยงาม ปลอดภัย สนับสนุนการผลิตสินค้าและอาหารแปรรูปที่มีคุณภาพรวมถึงส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และเพิ่มกำลังตำรวจเพื่อดูแลรักษาความปลอดภัย

การนำข้อเสนอแนะเหล่านี้ไปพิจารณาและดำเนินการจะช่วยให้เปียงหลวงพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวได้อย่างรอบด้าน ทั้งในมิติของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม โครงสร้างพื้นฐาน และการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อก้าวสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและยั่งยืน

รูปภาพที่ 1 แผนที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว แหล่งรวมอาหารท้องถิ่น วิถีชีวิตและวัฒนธรรม บ้านเปียงหลวง

รูปภาพที่ 2 โครงการต้นแบบ แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาผ้าไทยใหญ่เปียงหลวง ชุมชนบ้านหลักแตง

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนบ้านเปียงหลวงแบบมีส่วนร่วม มีผลการอภิปรายที่สอดคล้องกับแนวคิดและผลการศึกษาดังนี้

1. ศักยภาพและข้อจำกัดของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าบ้านเปียงหลวงมีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่โดดเด่น ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตชนเผ่า ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และภูมิทัศน์ธรรมชาติ ซึ่งสามารถต่อยอดเป็นสินทรัพย์เชิงท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ จุดแข็งเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Goodwin (2021) ที่ระบุว่าทุนทางสังคมและวัฒนธรรมคือหัวใจของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT) ซึ่งสามารถสร้างความแตกต่างจากการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ได้อย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม การศึกษาพบว่าศักยภาพดังกล่าวยังไม่ถูกใช้ประโยชน์เต็มที่เนื่องจากข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและระบบบริหารจัดการ ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานที่ไม่เอื้อต่อการเดินทาง การขาดระบบจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูลท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ที่ยังไม่สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวยุคใหม่ และการขาดแคลนบุคลากรที่มีทักษะด้านภาษาและการบริการ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ Chatkaewnapanon และ Arphattananon (2022) ที่ชี้ว่าแม้ชุมชนจะมีทุนวัฒนธรรมสูง แต่หากขาดการจัดการองค์รวมจะไม่สามารถเปลี่ยนศักยภาพให้เป็นโอกาสทางเศรษฐกิจได้

ในทำนองเดียวกัน Rattanasorn et al. (2023) ที่ศึกษา CBT ในจังหวัดเชียงใหม่พบว่า พื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือพื้นที่ที่สามารถเชื่อมโยงทุนวัฒนธรรมกับระบบโครงสร้างพื้นฐานและการตลาดได้อย่างสอดคล้อง ซึ่งชี้ให้เห็นว่า “ศักยภาพ” เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ หากไม่มี “กลไก” ที่เหมาะสมมารองรับ

2. การมีส่วนร่วมและกระบวนการพัฒนา

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนบ้านเปียงหลวงมีบทบาทโดยตรงในการออกแบบอนาคตการท่องเที่ยวของตนเอง ตั้งแต่การระบุปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผนโครงการ ไปจนถึงการติดตามและประเมินผล การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนนี้นำไปสู่ “ความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ” (Sense of Ownership) ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Tosun (2000) ที่เสนอว่า “การมีส่วนร่วมของชุมชนไม่ใช่เพียงกลยุทธ์ แต่คือเงื่อนไขจำเป็น” ของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนซึ่งมีความซับซ้อนทางสังคมและเศรษฐกิจ งานวิจัยของ Kontogeorgopoulos (2022) ยังยืนยันว่า PAR ช่วยเสริมพลังให้ชุมชนมีความมั่นใจในการตัดสินใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความยั่งยืนจากภายใน

ในประเทศไทย Pimonsathean et al. (2021) พบว่า CBT ที่มีประสิทธิภาพสูงมักเป็นพื้นที่ที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ไม่ใช่เพียงเป็น “ผู้รับบริการ” แต่เป็น “ผู้สร้าง” การเปลี่ยนแปลงด้วยตนเอง ข้อนี้สอดคล้องกับผลวิจัยของโครงการนี้ที่พบว่าชาวบ้าน เยาวชน ผู้นำท้องถิ่น และผู้ประกอบการต่างมีบทบาทในทุกระดับของการตัดสินใจ ซึ่งช่วยลดความขัดแย้ง เพิ่มประสิทธิภาพ และสร้างความยั่งยืนในระยะยาว

3. บทบาทของโครงการต้นแบบต่อการยกระดับคุณภาพชีวิต

โครงการต้นแบบที่เกิดขึ้นจากการวิจัย เช่น ฐานเรียนรู้ผ้าไหมใหญ่ โครงการส่งเสริมอาหารพื้นถิ่น และโครงการเยาวชนผู้สื่อสารภูมิปัญญา เป็นตัวอย่างของนวัตกรรมชุมชน ที่ตอบโจทย์การพัฒนาแบบยั่งยืน เพราะสามารถเชื่อมโยงเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสังคมเข้าด้วยกันอย่างสอดคล้อง

การส่งเสริมฐานเรียนรู้ผ้าไหมใหญ่ไม่เพียงสร้างรายได้เสริม แต่ยังเป็นกระบวนการถ่ายทอดอัตลักษณ์สู่คนรุ่นใหม่ และสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมให้กับสินค้า ซึ่งสอดคล้องกับ United Nations Development Programme Thailand (2023) ที่ชี้ว่าการพัฒนา CBT ที่ยั่งยืนต้องบูรณาการทั้งมิติเศรษฐกิจฐานราก และทุนวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน

ในขณะเดียวกัน โครงการ “Young YouTuber/TikToker” สะท้อนให้เห็นบทบาทของเทคโนโลยีในการสื่อสารอัตลักษณ์ท้องถิ่นและสร้างการรับรู้ใหม่ให้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มคนรุ่นใหม่ งานของ Scheyvens (2022) พบว่า การใช้สื่อดิจิทัลใน CBT ไม่เพียงเพิ่มการเข้าถึงตลาด แต่ยังสร้างความหมายใหม่ ให้กับประสบการณ์การท่องเที่ยว ซึ่งกลายเป็นกลยุทธ์สำคัญในยุคดิจิทัล

4. ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม

การประเมินผลโครงการร่วมกับภาคประชาชน หน่วยงานรัฐ และผู้ประกอบการพบว่า CBT ในบ้านเปียงหลวงมีบทบาทสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

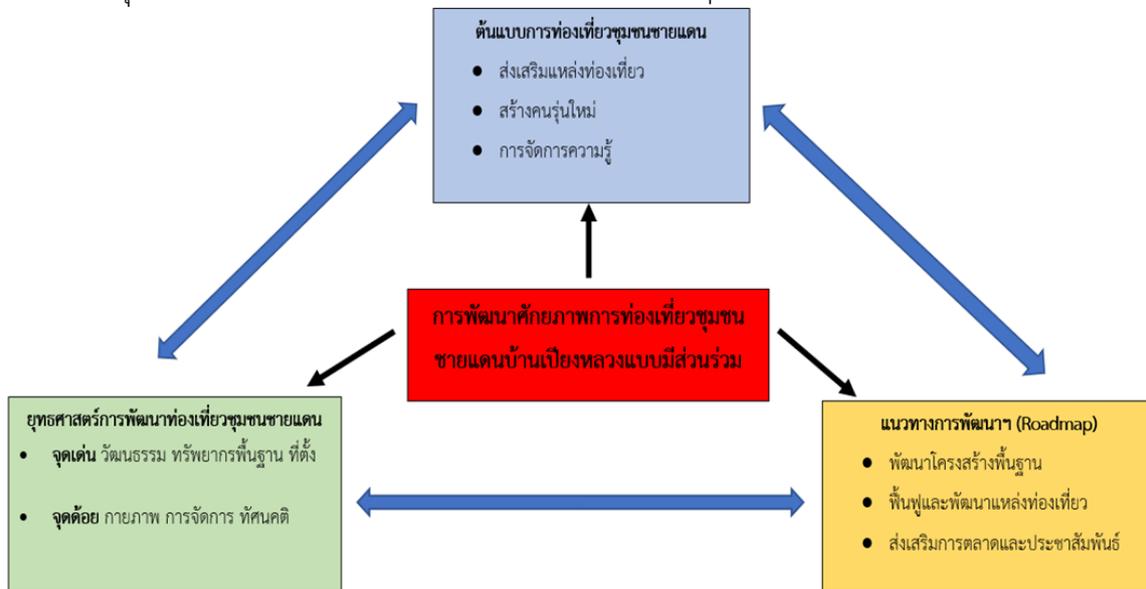
ในด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวสร้างโอกาสการจ้างงาน กระจายรายได้ และส่งเสริมผู้ประกอบการรายย่อย ซึ่งตรงกับ World Bank (2024) ที่ระบุว่าภาคการท่องเที่ยวคือ “เครื่องยนต์เศรษฐกิจ” สำคัญในการฟื้นฟูเศรษฐกิจไทยหลังโควิด-19 โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทและชายแดนที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจจำกัด

ในด้านสังคม CBT ช่วยสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น ส่งเสริมความสามัคคี และเพิ่มการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ ผลนี้สอดคล้องกับ Rattanasorn et al. (2023) ที่พบว่า CBT ในจังหวัดเชียงใหม่ช่วยสร้างความเชื่อมโยงระหว่างชุมชนและวัฒนธรรม ทำให้เกิดความยั่งยืนในระดับฐานราก

ในด้านวัฒนธรรม โครงการต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดกระบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรม ผ่านกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น การนำเสนอพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น อาหารพื้นถิ่น และประเพณีท้องถิ่น ซึ่งไม่เพียงสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจแต่ยังสร้างคุณค่าทางจิตใจและความภาคภูมิใจให้แก่คนในชุมชน

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

การวิจัยนี้ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายแดนผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ที่บูรณาการทุนทางวัฒนธรรม สังคม และทรัพยากรท้องถิ่นเข้ากับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลลัพธ์ที่ได้คือแนวทางต้นแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน การสร้างรายได้ และการอนุรักษ์อัตลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้เป็นกรอบการพัฒนาสำหรับพื้นที่ชายแดนอื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสม ตามแผนภาพ ดังนี้

รูปภาพที่ 3 องค์ความรู้ใหม่

สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนบ้านเปียงหลวงแบบมีส่วนร่วม มีประเด็นด้วยกัน 3 ส่วน ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนชายแดน

หมู่บ้านเปียงหลวงมีที่ตั้งในพื้นที่ชายแดนที่มีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ และมีศักยภาพสูงในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ยังคงขาดการพัฒนาในหลายด้าน

1.1 จุดเด่น (ทุนดั้งเดิม)

1) วัฒนธรรมมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ และมีศาสนสถานศิลปะไทใหญ่ที่งดงามเป็นเอกลักษณ์

2) ทรัพยากรพื้นฐานมีความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ตลาด ร้านอาหาร ที่พัก และผู้คนเป็นมิตร

3) ที่ตั้งอยู่ติดชายแดนเมียนมาร์ ซึ่งเป็นโอกาสในการพัฒนาเชื่อมโยงในอนาคต

1.2 จุดด้อย (ความท้าทายเร่งด่วน)

1) ด้านกายภาพยังคงมีเส้นทางคมนาคมชำรุด แหล่งท่องเที่ยวทรุดโทรม และสัญญาณโทรศัพท์ไม่ครอบคลุม

2) การจัดการยังขาดการประชาสัมพันธ์ที่เป็นระบบ ขาดบุคลากร (ไกด์นำเที่ยว) และขาดงบประมาณสนับสนุน

3) ทักษะคิดค้นในชุมชนยังไม่เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง

2. ต้นแบบการท่องเที่ยวชุมชนชายแดน

โครงการวิจัยได้ริเริ่มกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาและต่อยอดศักยภาพ โดยเน้นการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นต้นนำ

2.1 ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวด้วยการดำเนินการติดตั้งป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม และแนะนำร้านอาหารท้องถิ่น

2.2 กระบวนการสร้างคนรุ่นใหม่โดยมีการจัดอบรมให้เยาวชนเป็น Young YouTuber/TikToker เพื่อสร้างจิตสำนึกรักถิ่นฐานและใช้สื่อดิจิทัลในการเผยแพร่เรื่องราวของชุมชน

2.3 การจัดการความรู้โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านวัฒนธรรม ประเพณี และประวัติศาสตร์ของชุมชนอย่างเป็นระบบ

3. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนชายแดนสู่ความยั่งยืน (Roadmap)

เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวของเปียงหลวงให้เป็นที่รู้จักและสร้างรายได้ให้ชุมชนอย่างยั่งยืน มีแนวทางที่ต้องผลักดันอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

3.1 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ปรับปรุงเส้นทางคมนาคม สิ่งอำนวยความสะดวก (ห้องน้ำ ที่จอดรถ) และยกระดับมาตรฐานความปลอดภัย สุขอนามัย

3.2 พัฒนาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว บูรณะแหล่งท่องเที่ยวเดิมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่เชื่อมโยง ธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิต เข้าด้วยกัน

3.3 ส่งเสริมการตลาดและประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้ในวงกว้างผ่านสื่อที่ทันสมัย ผลักดันกิจกรรมที่สร้างมูลค่าเพิ่ม และสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วนเพื่อให้บริการที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว

สรุป

บทความวิจัยดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา ศักยภาพ รวมถึงแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านเปียงหลวงอย่างยั่งยืน โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่าเปียงหลวงมีจุดเด่นด้านวัฒนธรรมหลากหลายชนเผ่า ศาสนสถาน แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และอยู่ติดชายแดนเมียนมาร์ แต่มีจุดด้อยด้านโครงสร้างพื้นฐาน การจัดการข้อมูล และการประชาสัมพันธ์ งานวิจัยได้ดำเนินโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่เยาวชนผ่านสื่อดิจิทัล มีการประเมินผลโครงการและให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน บุคลากรจัดการทรัพยากร และการตลาด องค์ความรู้ใหม่ที่ได้คือแนวคิดต้นแบบและแนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืน กล่าวสรุปได้ว่าบ้านเปียงหลวงมีศักยภาพแต่ยังต้องการการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเพื่อยกระดับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและสร้างรายได้ให้ชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการยกระดับการท่องเที่ยวชุมชนบ้านเปียงหลวงให้เติบโตอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องมีนโยบายที่ส่งเสริมทั้งด้านทรัพยากร วัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้ชุมชนกลายเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวชายแดนที่มีเอกลักษณ์และมาตรฐานระดับสากล แนวทางเชิงนโยบายที่ควรดำเนินการมี ดังนี้

1.1 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ควรกำหนดนโยบายพัฒนาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยปรับภูมิทัศน์และเส้นทางให้เหมาะสมกับ

นักท่องเที่ยว ควบคู่กับการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การท่องเที่ยวเกิดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจและระบบนิเวศ

1.2 ด้านการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว ควรเร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนการท่องเที่ยว ยกกระตือรือร้นมาตรฐานความปลอดภัย สุขอนามัย และสิ่งอำนวยความสะดวก พร้อมฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเดิมและพัฒนาแหล่งใหม่ที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น รวมถึงจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับพื้นที่ใกล้เคียง เช่น เมืองคอง ปาย และห้วยลึก เพื่อสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจท่องเที่ยวในระดับภูมิภาค

1.3 ด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก ควรเพิ่มงบประมาณเพื่อพัฒนาเส้นทางคมนาคม ระบบไฟฟ้า สุขภาพ สาธารณะ และไฟส่องสว่าง ตลอดจนสัญญาอนุญาตให้ครอบคลุมพื้นที่ เพื่อยกระดับความปลอดภัยและความสะดวกสบายของนักท่องเที่ยว พร้อมปรับปรุงมาตรฐานที่พักและพื้นที่จอดรถให้ได้มาตรฐาน

1.4 ด้านบุคลากรและผลิตภัณฑ์ชุมชน ควรพัฒนาทักษะด้านภาษา การบริการ และการจัดการการท่องเที่ยวให้คนในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเป็นเจ้าของที่ดี ส่งเสริมการผลิตสินค้าและอาหารแปรรูปที่มีคุณภาพและถูกสุขอนามัย พร้อมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนให้เป็นกลไกสร้างรายได้ที่มั่นคงและยั่งยืน

1.5 ด้านการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วม การพัฒนาที่ยั่งยืนควรตั้งอยู่บนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนในพื้นที่ โดยจัดตั้งกลไกความร่วมมือแบบบูรณาการ เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมท่องเที่ยวและดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวในระยะยาว

1.6 ด้านการตลาดและการอนุรักษ์ ควรจัดทำปฏิทินกิจกรรมท่องเที่ยวประจำปี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง พร้อมพัฒนาแบรนด์ “เปียงหลวง” ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงในระดับประเทศและอาเซียน โดยใช้สื่อดิจิทัลและเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการประชาสัมพันธ์ ควบคู่กับการรณรงค์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การงดเผาป่าและฟื้นฟูแหล่งต้นน้ำ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยเสนอให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนชายแดนควรใช้ “ทุนทางวัฒนธรรม” และ “ทรัพยากรพื้นฐาน” เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อน พร้อมเสริมสร้างศักยภาพด้านการบริหารจัดการและโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว การวิจัยในอนาคตควรมุ่งศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) การบริหารจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวข้ามพื้นที่ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการตลาดและถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการสร้างคนรุ่นใหม่ให้เป็น “ผู้สื่อสารชุมชน” เพื่อขยายผลและสืบสานการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

ชอบ เข้มกลัด และโกวิท พวงงาม. (2547). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Chatkaewnapanon, Y., & Arphattananon, T. (2022). Planning sustainable community-based tourism in the context of Thailand: Community development and the foresight tools. *Sustainability*, 14(12), 7413. <https://doi.org/10.3390/su14127413>

Goodwin, H. (2021). *Responsible tourism: Using tourism for sustainable development* (3rd ed.). Channel View Publications.

- Tosun, C. (2000). *Limits to community participation in the tourism development process in developing countries*. *Tourism Management*, 21(6), 613-633. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(00\)00009-1](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(00)00009-1)
- Tourism Authority of Thailand. (2024a, June 6). *Thailand product update at TTM+ 2024: Highlights your stories never end*. Tourism Authority of Thailand. <https://www.tatnews.org/2024/06/thailand-product-update-at-ttm-2024-highlights-your-stories-never-end/>
- Tourism Authority of Thailand. (2024b, December 28). *Thailand welcomes over 35 million visitors in 2024: A milestone paving the way for 2025*. Tourism Authority of Thailand. <https://www.tatnews.org/2024/12/thailand-welcomes-over-35-million-visitors-in-2024-a-milestone-paving-the-way-for-2025/>
- United Nations Development Programme Thailand. (2023, November 27). *Community-based tourism for all: Co-creation journey*. UNDP Thailand. <https://www.undp.org/thailand/publications/community-based-tourism-all-co-creation-journey>
- World Bank. (2024, July 3). *Thailand economic monitor July 2024: Unlocking the service sector*. The World Bank Group. <https://www.worldbank.org/en/country/thailand/publication/temjuly2024>